

Anton Pavlovič Čechov (1860 – 1904) - Vaňka

Vaňka Žukov, devítiletý hošík, který před třemi měsíci přišel do učení k ševci Aljachinovi, nešel na Štědrý den spát. Když se dočkal odchodu mistra a tovaryšů na půlnoční, vyndal si z pánovy skříně kalamář a násadku s rezavým perem, rozložil před sebou pomačkaný list papíru a dal se do psaní. Nežli napsal první písmenko, několikrát se bázlivě podíval po dveřích a po oknech, zašilhal po temné ikoně, po jejíchž obou stranách visely poličky s kopyty, a z hrudi se mu vydralo vzlyknutí. Papír měl na lavici a při psaní u ní klečel.

„Milý dědečku Konstantine Makaryči!“ psal. „Píši ti dopis. K Vánocům vám přeji mnoho štěstí a božího požehnání. Už nemám ani tatínka, ani maminku, jenom ty jediný jsi mi zůstal.“

Vaňka zabloudil zraky na temné okno, ve kterém blikal odlesk jeho svíčky, a představil si svého dědu Konstantina Makaryče, nočního hlídače u pánů Živarjevů. Viděl ho před sebou jako živého – toho droboučkému, suchoučkému, ale tak čilého a pohyblivého dědouška, asi 65letého, věčně usměvavých tváří a opilých oček. Ve dne spí v čeledníku, nebo žertuje s kuchařkami, v noci pak, zachumlaný do naditého kožichu, obchází usedlost a klepe na svou klapačku. Za ním si vykračují stará Kaštanka a pejsek Rarach, pojmenovaný tak pro svou černou barvu a dlouhé lasičí tělo. Tenhle Rarach vypadá neobyčejně důstojně a laskavě, dívá se stejně nevinně na domácí jako na cizí, ale nikdo mu to nevěří. Pod jeho důstojností a smířlivostí je plno té nejjezuitšjší potměšilosti. Nikdo si neumí líp než on vyčíhat chvilku a rafnout za nohu, vloupat se do lednice nebo vyfouknout mužikovi slepici. Už několikrát mu jich dali nepočítaných přes zadek, asi dvakrát ho věšeli, týden co týden bili do němoty, ale ze všeho se vykřesal.

Teď stojí děda nejspíše u vrat, mhouří oči na ozářená okna vesnického kostela, a podupáváje válenkami, tlachá s čeledí. Klapačka mu visí u pasu. Plácá dlaněmi, choulí se zimou a se stařeckým pochichtáváním štípně hned panskou, hned kuchařku.

„Není libo malý šnupeček?“ nabízí ženským svou tabatěrku. Ženské šňupou a kýchají. Děda je tím nevýslovně nadšen, otrásá se veselým smíchem a křičí:

„Dost, dost, ať to nepřimrzne!“

I psi si musí čichnout k tabáku. Kaštanka kýchá, seká tlamou a uraženě se odplíží. Rarach ovšem, aby neztratil na důstojnosti, ani nekýchne a jen vrtí ohonem. Je věru nádherné počasí. Vzduch je tichý, průzračný a čerstvý. Noc je černá, ale vesnici je dobře vidět: bílé střechy a sloupy dýmu stoupají z komínů, stromy postříbřené jinovatkou, závěje. Obloha je celá poseta mihotavými hvězdami a Mléčná dráha se táhne tak jasně, jako by ji před svátky umyli a vydrhli sněhem...

Vaňka vzdychl, namočil pero a psal dále:

„Ale včera jsem měl malér. Šéf mě vyvlekl za vlasy na dvůr a nařezal mi potěhem, protože jsem najednou usnul při kolíbání jejich děcka. A tamten týden mi hospodyně nakázala, abych očistil slanečka, a za to, že jsem začal od ocasu, popadla slanečka a jeho tlamou mi začala píchat do pusy. Tovaryši si ze mne tropí dobrý den, posílají mě do šenku pro vodku a poroučejí mi, abych kradl šéfovi okurky. Ten mě za to tříská vším, co mu do ruky přijde. Jídlo nestojí za nic. Ráno dostanu chleba, k obědu kaši a navečer zase chleba, ale čaj nebo polívku, to sprásknou domácí sami. Nutí mě spát v předsíni, a když jejich děcka křičí, nespím a kolíbám. Milý dědečku, smiluj se, proboha, nade mnou, vezmi mě odtud na vesnici, tady se nedá žít. Skláním se hluboce před tebou a věčně se budu modlit, abys mě odtud odvezl, nebo tu umřu...“

Vaňka zkřivil ústa, utřel si černou pěstičkou oči a škytl.

„Budu ti sekát tabák,“ psal dále. „Budu se za tebe modlit, a když se něco přitrefí, můžeš mě bít jako žito. A jestli si myslíš, že bych tam neměl co dělat, tož půjdu, proboha, ke správci čistit boty, anebo za pasáka místo Fed'ky. Milý dědečku, tady to nejde dál, tady musím umřít. Utekl bych na vesnici pěšky, ale nemám boty a bojím se tak na mráz. A až vyrostu, budu tě za to živit a nedám na tebe dopustit, a až umřeš, budu se za tvou duši modlit zrovna jako za maminku Pelageju.“

Moskva je velké město. Domy samé panské, koní mnoho, ale žádné ovce, a psi vůbec ne zlí. Děti tu nechodí po koledě, ani tu nepouštějí nikoho na kůr, ale jednou jsem viděl v jednom

krámku ve výkladě, že tam prodávají háčky rovnou s vlasem a na každou rybu, bytelné, je dokonce jeden, co udrží patnáctikilového sumce. Taky jsem viděl krámy, kde měli různé flinty, jako má pán u vás, každá stojí jistě nejmíň sto rublů. A v masných krámech mají tetřevy, lososy i zajíce, ale v kterých místech je střílejí, žádný krámský neřekne.

Milý dědečku, až budou mít páni stromeček s cukrovím, vezmi pro mne zlacený ořech a schovej ho k sobě do zelené truhličky. Popros milostpaní Olgu Ignatěvnu, řekni, že to je pro Vaňku.“

Vaňka křečovitě zavzlykal a znovu upřel zraky do okna. Vzpomněl si, že do lesa pro stromeček chodil vždycky děda a že bral vnuka s sebou. Byly to veselé časy! Hekal děda, hekal mráz, a vida je, hekal i Vaňka. Než smrček uřízl, vykouřil vždycky děda fajfku, dlouho šňupal a posmíval se prokřehlému Vaňkovi.

Mladé smrčky, obalené jíním, stojí bez hnutí a čekají, kdo že z nich má umřít. Kde se vzal, tu se vzal, letí po závějích zajíc. Děda se neudrží, aby nezakřičel:

„Chyť ho, chyť ho, chyť ho! Ech, ty zajachu paťatý!“

Když stromek uřízli, odtáhl jej děda do panského domu a tam ho začali strojit. Nejvíce se činila paní Olga Ignatěvna, Vaňkův miláček. Když ještě žila Vaňkova matka a sloužila u domácích jako panská, dávala Olga Ignatěvna Vaňkovi cukrkandl a z dlouhé chvíle ho naučila číst a psát, počítat do sta a dokonce i tančit čtverylku. Když pak Pelageja umřela, přestěhovali osiřelého Vaňku do čeledníku k dědovi a z čeledníku do Moskvy k ševci Aljachinovi.

„Přijed', milý dědečku,“ psal Vaňka dále. „Pro Krista Pána našeho tě prosím, vezmi mě odtud. Slituj se nade mnou, nad sirotkem nešťastným, protože mě tu všichni tloučou, hrozně se mi chce jíst a tak se mi stýská, že to povědět nemůžu, jen pláču. Tuhle mě šéf praštil po hlavě kopytem, že jsem se svalil a tak tak že jsem vstal. Život k ničemu, horší, než vede každý pes. A ještě posílám pozdrav Aleně, šilhavému Jegorovi a kočímu, ale moji harmoniku nikomu nedávej. Tvůj vnuk Ivan Žukov, přijed', milý dědečku.“

Vaňka složil popsaný list a vsunul jej do obálky, za kterou dal včera kopejku. Chvilku se rozmýšlel, pak namočil pero a napsal adresu:

Dědečkovi na vesnici.

Pak se podrbal ve vlasech, zamyslel se a připojil: „Konstantinu Makaryči.“ Spokojený, že ho nikdo při psaní nevyrušil, nasadil si čepici a jen tak bez kožíšku, v košili vyběhl na ulici.

Prodavači v masných krámech, kterých se včera ptal, mu řekli, že se dopisy vhadzují do poštovních schránek a ze schránek že jsou rozváženy po celé zemi na poštovských vozech s opilými povozníky a zvonivými rolničkami. Vaňka doběhl k první poštovní schránce a prostrčil drahocenný dopis škvírou.

Ukolébán sladkými nadějemi, hodinu nato už tvrdě spal. Ve snu viděl pec. Na peci sedí se svěšenýma bosýma nohama děda a čte dopis kuchařkám... Okolo pece se točí Rarach a vrtí ohonem.

kalamář – nádoba na inkoust; ikona – obrázek svatého, často zlatě kolorovaný; potěh - pruh kůže (řemen) sešitý konci k sobě, švec ho používá na přidržování boty při opravách; kůr – místo v kostele, kde jsou varhany; masné krámy – dnešní řeznictví; rubl, kopejka – ruská měna

SOUKAL, Josef. *Čítanka 8: literární výchova pro 8. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 1. vyd. Praha: SPN, 2000. Anton Pavlovič Čechov: Vaňka. s. 78 – 81. ISBN 80-859-3739-5.

- 1) Kritika světa a společnosti je tu podána zcela netypicky. Čí očima je svět nazírán?
- 2) Jakou formou je povídka napsaná? Co se tu střídá?
- 3) Jak žije Vaňka?
- 4) Jaký je jeho dědeček?
- 5) Měl se doma lépe (po smrti matky)?
- 6) Proč chce přesto domů?
- 7) Proč nemůže odejít?
- 8) Dočká se pomoci?
- 9) Potřebuje Čechov velký prostor pro popis?
- 10) Čechovovo dílo se pohybuje v pásmu „tragikomiky“. Vysvětli pojem a zvaž, na kterou stranu se vyznění povídky přiklání, popř. najdi prvky tragické i komické.

Řešení:

- 1) Očima dítěte
- 2) Formou dopisu (ich-forma), přerušovaného vzpomínáním (er-formou)
- 3) Bídne, má hlad, nedostatek spánku, mnoho práce, mnoho bití
- 4) Opilec
- 5) Neměl
- 6) Protože byl aspoň doma, měl pocit, že tam patří...
- 7) Nemá boty a neví kam
- 8) Ne
- 9) Ne, téměř žádný, vyloupe to z jednání a rozhovoru (dopisu)
- 10) Obsahuje prvky obojího – humor i hořkost